

נשיא חדש, מדינה ישנה

מסעור פושכיאן, הרפורמיסט היחיד והמועמד המתון ביותר מבין ששת המועמדים הסופיים שאושרו להתמודד בבחירות לנשיאות איראן, הצליח לגבור על סעיד ג'לילי הרדיקלי בתום מערכת בחירות קצרה בעקבות מותו הפתאומי של הנשיא אברההים ראסי בהתרסקות מסוקו. נצחוננו של פושכיאן עשוי לבשר על שינוי מגמה ברפובליקה האיסלאמית, אף כי יש בסיס להערכת הספקנים שאינם רואים בתוצאות הבחירות בשורה לשינוי או פתח לאופטימיות. יכולתו של נשיא איראן לעצב מדיניות שונה ולקבוע סדר יום חדש מוגבלת למדי, במיוחד ביחס למדיניות החוץ הנקבעת בעיקר על ידי המנהיג העליון, עלי חמינאי. בסיבוב הראשון בבחירות נרשם שיעור ההצבעה הגבוה ביותר מאז המהפכה האיסלאמית, אפילו בהשוואה לבחירות הקודמות לנשיאות בשנת 2021 ובבחירות הפרלמנטריות במאס 2024. בסיבוב השני נרשם שיעור הצבעה גבוה מעט יותר, של קרוב ל-50 אחוז. שיעור ההצבעה הנמוך מספק הוכחה נוספת למשבר הלגיטימיות החמור שממנו סובל המשטר ולאובדן האמון הציבורי בשני המחנות הפוליטיים המרכזיים: השמרנים והרפורמיסטים. נצחוננו של פושכיאן, שבראשית מערכת הבחירות נראה כמועמד חלש ללא סיכוי של ממש, הושג במידה רבה מחשש בקרב רבים בציבור מוכייתו האפשרית של ג'לילי, הנחשב לקיצוני אפילו בקרב השמרנים.

רבים הזהירו מפני ג'לילי ואף הישוו את ניצחונו האפשרי להשתלטות הטליבאן באפגניסטאן. לפושכיאן סייעו גם תדמיתו כפוליטיקאי ישר וסיפור חייו האישי שנגע לליבם של רבים: בשנת 1994 איבד את אשתו ואחד מילדיו בתאונת דרכים, ומאז לא נישא שנית והמשיך לטפל בעצמו בשלושת ילדיו הנותרים. למרות שבעבר נפסלה מועמדותו של פושכיאן, ייתכן כי הפעם אושרה מתוך כוונה להעלות את שיעור ההצבעה או משום שלא נחשב כבעל סיכויים של ממש לנצח. לאורך מסע הבחירות הרגיש פושכיאן את נאמנותו המוחלטת למנהיג איראן, ויהיה נכון יותר להגדירו כאיש מרכז מאשר כרפורמיסט של ממש. הפוליטיקאי ומנתח הלב שנולד ב-1954 במערב אורבייג'אן לאם ממוצא כורדי ואב ממוצא אזרי, שימש בשנים 2001-2005 כשר בריאות בממשלתו של הנשיא הרפורמיסטי מוחמד ח'אטמי ובהמשך אף כסגן יו"ר המג'לס (הפרלמנט האיראני). במהלך המחאות שפקדו את איראן בשנים האחרונות,

מתח פושכיאן ביקורת נוקבת על הדיכוי האלים של המפגינים בידי כוחות הביטחון. במהלך מסע הבחירות הוא ביטא גישה פרגמטית, למשל בהדגשת הצורך לחדש את המו"מ הגרעיני עם המערב כדי לאפשר את הסרת הסנקציות הכלכליות ולשפר את המצב הכלכלי, וכן התנגד להחמרת הענישה על נשים שמסתובבות ללא כיסוי ראש ולחסימת הרשתות החברתיות.

בחירתו בשר החוץ לשעבר מוחמד ג'אד זריה, הנחשב לאדריכל הסכם הגרעין, כיועצו לעניינים בינלאומיים, סיפקה עדות לכוונתו תיו בנוגע לחזרה אפשרית לתהליך הסדרה עם ארה"ב בסוגיית הגרעין. ניצחוננו בבחירות עשוי לסייע בחידוש המו"מ הגרעיני, אף כי הדבר תלוי בעיקר בנכונותו של המנהיג, עלי חמינאי, להגמיש את עמדותיו ולהסיר את התנגדותו העקרונית להסכם. גם אם הנשיא החדש יצליח להפיג מעט את המתחים בין איראן למערב, אין לצפות לשינוי באסטרטגיית "הפנים מזרח" המובלת בשנים האחרונות על ידי חמינאי, ועיקרה חיזוק

גם אם יעלה בידיו של הנשיא החדש להפיג מעט את המתחים בין איראן למערב, אין לצפות לשינוי באסטרטגיית "הפנים מזרח" המובלת בשנים האחרונות על ידי חמינאי, ועיקרה חיזוק השותפות של איראן עם רוסיה וסין

השותפות של איראן עם רוסיה וסין. מעניינת בהקשר זה בחירתו של פושכיאן במומחה לרוסיה ושגריר איראן לשעבר במוסקבה, מהדי סנאאי, לשמש כיועצו הנוסף למדיניות חוץ. גם בסוגיות אזוריות, ובמיוחד ביחס לישראל, לא צפוי שינוי במדיניותה הרשמית של איראן, וספק אם פושכיאן רוצה או יכול לסטות מהקו האנטי־ישראלי הרשמי ומהעמדה התומכת ברשת השלוחים האזורית המופעלת בהובלת משמרות המהפכה. לסיכום, בחירתו של פושכיאן אינה צפויה להוביל לשינוי של ממש במדיניות איראן, אך היא עשויה לבלום את תהליך התחזקות הרדיקלים במקרי קבלת ההחלטות והשתלטות המוחלטת על רשויות השלטון, לרבות המועצה העליונה לביטחון לאומי שבראשה עומד הנשיא. הצלחתו תלויה במידה רבה בשיתוף הפעולה מצד יתר מוקדי הכוח המרכזיים הנשלטים בידי השמרנים, ובראשם מנהיג איראן, הממסד הרתי, המג'לס ומשמרות המהפכה. ניסיון העבר מוכיח כי נשיאים שניסו לפרוץ דרך חדשה והגבילו, נבלמו ונוטרלו. לאורך השנים ניצל חמינאי את סמכויותיו והשפעתו כדי לצמצם את כוחם של נשיאים ולהחליש את מוסד הנשיאות. ספק רב אם גורלו של פושכיאן יהיה שונה.

ד"ר רז צימט הוא חוקר בכיר ומומחה לאיראן במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) ובמרכז אליאנס ללימודים איראניים באוניברסיטת תל־אביב